

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.3>

НАДЗВИЧАЙНІ ОБСТАВИНИ ЯК ПІДСТАВА ФОРМУВАННЯ ПРАВОПОРЯДКУ. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЛЕГІТИМНОСТІ

Вігірінський А.В.,

*аспірант кафедри теорії та історії права та держави,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ORCID: 0009-0008-6122-4717

Вігірінський А.В. Надзвичайні обставини як підстава формування правопорядку. Практичні аспекти легітимності.

У статті досліджується питання взаємозв'язку між обставинами надзвичайного характеру, які існують та розвиваються у дійсності, а також їх здатністю мати вирішальний вплив на зміну та установлення правопорядку у державі, без формального, з дотримання легальних процедур, запровадження надзвичайних правових режимів.

Розглядаються підстави та цілі запровадження надзвичайних правових режимів: надзвичайного та воєнного станів. В ході дослідження визначено, що попри різноманіття обставин, які слугують причинами запровадження, основною метою цих режимів є відновлення правопорядку, вільного від загроз, і повернення стану функціонування та повноважень компетентним органам до попереднього стану.

Водночас у статті аналізуються події 2014 року, пов'язані із відновленням Конституції України та припиненням повноважень четвертого президента. З'ясовано, що застосовані процедури ухвалення рішень не відповідали чинній версії Основного Закону. Однак мотиви та обґрунтування цих рішень відображали суспільно-політичну й правову реальність, яка була надзвичайною за своєю суттю, оскільки її легітимність впливала з реалізованого народом права на опір.

Будь-які процедурні дії щодо зміни влади, прийняття й підписання законів, після втечі четвертого президента Януковича В.Ф., суперечили б статті 6 Конституції України. За таких умов, автор пропонує розглядати події Революції Гідності як стан надзвичайної ситуації, за якого чинна правова система припинила бути орієнтиром для визначення законності дій. Натомість, формально-правовий підхід виконав виключно функцію фіксації зміненого правопорядку. У досліджуваному випадку, воля суверена, хоч формально і закликала до відновлення порядку, водночас встановила його у новому вигляді, не тому, що існував до виникнення надзвичайного обставин.

У результаті аналізу зроблено висновок, що, попри відсутність формально оголошеного надзвичайного правового режиму, надзвичайні обставини як обставини дійсності, самі по собі, фактично дозволили змінити організацію публічної влади в Україні. Легітимність цих дій, своєю чергою, сприяла легалізації нового правопорядку.

Ключові слова: надзвичайний правовий режим, надзвичайний стан, верховенство права, воєннична демократія, правопорядок.

Vihirinskyi A.V. Extraordinary circumstances as a basic for the formation of the legal order: practical aspects of legitimacy.

The article examines the relationship between extraordinary circumstances that arise and evolve in reality and their capacity to decisively influence the transformation and establishment of legal order in the state, without the formal implementation of emergency legal regimes in compliance with standard legal procedures.

The study explores the grounds and objectives for introducing emergency legal regimes, such as the states of emergency and martial law. It is determined that, despite the diversity of circumstances necessitating their implementation, the primary purpose of these regimes is to restore a legal order free from threats and to return the state of operation and authority of competent bodies to their pre-crisis condition.

At the same time, the article analyzes the events of 2014 related to the restoration of the Constitution of Ukraine and the termination of the powers of Ukraine's fourth president. It is revealed that the decision-making procedures applied during this period did not conform to the then-effective version of the Constitution. However, the motives and rationale for these decisions reflected the socio-political and legal realities, which were extraordinary in nature, as their legitimacy stemmed from the people's exercised right to resistance.

Any procedural actions concerning changes in governance, adoption, and signing of laws after the flight of President Viktor Yanukovich would have contradicted Article 6 of the Constitution of Ukraine. Under such circumstances, the author suggests viewing the events of the Revolution of Dignity as those of an extraordinary situation, during which the existing legal system ceased to serve as a framework for determining the legality of actions. Instead, the formal legal approach functioned solely as a mechanism for documenting the altered legal order.

In this context, the sovereign's will, though formally aimed at restoring order, simultaneously established a new legal order that differed from the one existing before the emergence of extraordinary circumstances.

The analysis concludes that, despite the absence of a formally declared emergency legal regime, extraordinary circumstances as real-world phenomena effectively enabled changes in the organization of public authority in Ukraine. The legitimacy of these actions, in turn, facilitated the legalization of the new legal order.

Key words: emergency legal regime, state of emergency, rule of law, militant democracy, legal order.

Постановка проблеми. Сучасний підхід до розуміння надзвичайних правових режимів виходить із дослідження джерела загрози, сфери у якій вона виникає, комплексу правових засобів, що застосовуються для її подолання і, як наслідок, відновлення бажаного вихідного (такого що існувало до загрози) стану. У кожному випадку, при запровадженні надзвичайного правового режиму мова йде про наявність обставин об'єктивної дійсності, які обумовлюють необхідність зміни правового регулювання та про певні активні дії, повноваженнями щодо вчинення яких наділені державні інституції, які запроваджують відповідне регулювання. В рамках дослідження, послуговуючись аксіологічним методологічним підходом, здійснено спробу дослідити, чи можлива зміна порядку правового регулювання відносин між державними інституціями, балансу повноважень між гілками влади, системи стримувань та противаг, без запровадження надзвичайного правового режиму, однак за наявності надзвичайної ситуації у соціумі.

Мета дослідження: дослідити зміни правопорядку, які можуть відбуватись в силу надзвичайних обставин дійсності, визнання факту існування яких відбувається без запровадження надзвичайного адміністративно-правового режиму та природу легітимності і, як наслідок, набуття фактичної легальності відповідних змін.

Стан опрацювання проблематики. Переважно сучасні дослідження зосереджуються на окремих аспектах правопорядку, що виникає вже як наслідок запровадження надзвичайного правового режиму. Зокрема природу адміністративно-правових надзвичайних режимів, їх типологію досліджують С.О. Кузніченко [1], А.Н. Славко [2]. Обставин дійсності останнього десятиліття актуалізували наукові дослідження щодо змін правопорядку, що виникають в силу воєнної агресії РФ, в тому числі, однак не лише, через призму такого концепту як «войовнича демократія», як такого, що допускає обмеження певних демократичних прав заради самозбереження. Зазначені питання у своїх працях досліджували: Ю.Г. Барабаш, Г.В. Барченко [3], Д.Г. Севрюков [4, 5], О.В. Марусяк [6], М.О. Ларченко [7], О.М. Бориславська [8, 9], О.В. Гришук [10]. Зусилля науковців концентрувались на історичних аспектах, аналізі проблематики обмеження певних демократичних можливостей, заборони діяльності окремих політичних партій, ідеологічних течій, питання дотримання свободи слова тощо. Крім цього, іноземні науковці Патрік Ніцшнер [11], Карло Інверніцці Акчетті та Ян Цукерман [12] також досліджують ті зміни в системі управління, які виникають у випадку загрози демократії, застерігаючи про складнощі виокремлення меж обґрунтованих відступів від ціннісних орієнтирів та моментом, коли вони загрожують підірвати демократичний лад як такий. Водночас, самі надзвичайні обставини, як певні елементи дійсності, певні феномени, які мають можливість змінювати правопорядок, без запровадження надзвичайного правового режиму на базі емпіричного та онтологічного аналізу залишається недостатньо дослідженим.

Виклад основного матеріалу. Сучасні демократичні держави, в основі правопорядку, який забезпечує належне функціонування та суспільний розвиток, вбачають забезпечення дотримання принципу верховенства права, який, окрім іншого, немислимий без принципу законності.

Узагальнено фіксуючи, що у центрі існування, зміни чи перетворень у сфері державного управління завжди є, була та, сподіваємось, буде людина, її права, честь, гідність, безпека, благополуччя, а, з урахуванням історичного досвіду, задля недопущення відхилення від цього абсолюту, на рівні Основного Закону, Законів, підзаконних актів фіксуються запобіжники та інструменти, які повинні убезпечити негативні тенденції властиві людській природі, тому, як вона проявляється у прагненні до концентрації влади.

Керуватись Законом у своїй поведінці закликав ще Марк Аврелій: «Саме розумом керуємось ми у виборі того, що нам робити, а що ні ... Май завжди на поготові два правила. Перше, роби тільки те, що велить робити на користь людей розум панівної в тобі основи і закон. Друге, поступись, якщо хтось виявиться здатним виправити, або змінити твою думку чи помилку» [13, с. 94-95].

Про схожі принципи впорядкування життя в державі знаходимо згадки і в працях Джона Лока: «Свобода людини, підпорядкованої правління, означає жити відповідно до чітких правил, спільних для кожного члена цієї спільноти, створених встановленою законодавчою владою [14, с.169]; «Той, хто посідає законодавчу, або верховну владу якоїсь республіки, зобов'язаний правити відповідно до встановлених законів, проголошених і відомих людям, а не нашвидкоруч виданих декретів... Він повинен застосовувати силу спільноти в країні лише для виконання цих законів, а за кордоном — щоб запобігти зовнішньому втручанню чи відшкодувати збитки, зберігаючи спільноту від посягань та втручань» [14, с. 235]; «Межі повноважень і довіри встановлює спільнота, божий і природний закон для законодавчої влади будь-якої республіки незалежно від форми правління. По-перше: потрібно керуватись проголошеними встановленими законами, які не мають змінюватись для окремих випадків, а бути єдиними законами для бідного й багатого, для улюбленця при дворі та селянина з плугом. По-друге ці закони повинні створюватись виключно для досягнення найвищого блага для людей» [14, с. 244].

Своєю чергою, Шарль Монтеск'є, говорячи про державу з народним правлінням зазначав, що при цьому: «Особа, що змушує виконувати закони, відчуває, що сама підкоряється їм і сама несе відповідальність за їх виконання.

Якщо закони не будуть дотримуватись в народній державі, то вона загинула. Так як причина цього зла може бути лише в зіпсованості самої республіки... Для громадянина політична свобода є душевним спокоєм, заснованим на переконанні у власній безпеці. Щоб володіти цією свободою, необхідне таке правління, при якому один громадянин може не боятись іншого громадянина» [15, с. 147-148].

У своїй праці «Легальність та легітимність» Карл Шмітт описує державу законодавства, як «державне утворення в якому закон і його виконання, законодавець і ті установи, які закон застосовують, відокремлені один від одного. У такій державі «панують закони», а не люди, не якісь авторитети і влади. ... У такій державі той, хто здійснює владу і панує, діє «на основі закону» чи «іменем закону». Це не якесь теоретично вигадане розподілення і не просто засноване на психології бажання не допустити зловживання владою: це абсолютно необхідна конструктивна засаднича основа держави законодавства, де немає панування окремих осіб, але повинні бути вагомі (значимі) норми. ... фундаментальний «принцип законівідповідності» усього державного життя полягає в тому, що тут, в кінцевому результаті, більше взагалі не панують і велять, оскільки силу мають тільки безособові норми» [16, с. 2-3].

Таким чином, функціонуюча на належному рівні система, з усвідомленням всіма учасниками її цінності, забезпечує стан правопорядку, який відображає баланс інтересів різних соціальних груп у виробленні та імплементації загальнодержавних, значимих рішень, позбавляє відчуття ізоляції, нехтування та відсторонення, забезпечує стан одночасно сталості, стабільності влади та її змінності, постійної підзвітності, підконтрольності суб'єктів владних повноважень по відношенню до суверена.

Забезпечити такий стан організації суспільного життя покликана низка конституційних інститутів та принципів, таких як: поділ влади, політичний плюралізм, циклічність проведення виборів, конкуренція, пошук компромісів при формуванні більшості в законодавчих органах влади, призначення Уряду, незалежність та неупередженість судової системи, процесуальна автоном-

ність органів правопорядку, презумпція невинуватості, свобода висловлення думок і переконань (з розумними та визначеними обмеженнями) та багато іншого.

Водночас, все перелічене вище, що дозволяє синергетично співіснувати складним соціальним системам, таким яким є державне утворення, вкрай рідко розглядається, будучи поміщеним в середовище надзвичайної ситуації. Власне на це є цілком об'єктивні причини, перш за все, вони виникають в об'єктивній дійсності не так часто, а інша обставина це те, що на випадок виникнення обставин, які є підставою для запровадження правового режиму надзвичайного стану чи правового режиму воєнного стану, існують відповідні нормативно правові акти, які урегульовують питання існування державних інститутів у цей період, не скасовують існуючу систему демократичних конституційних принципів та гарантій, в гіршому випадку лише частково обмежують певні права і свободи.

Аналізуючи поняття, підстави та цілі запровадження надзвичайного стану [17] та правового режиму воєнного стану [18] можна узагальнено визначити, що це особливі типи правових режимів, які можуть запроваджуватись в Україні, чи окремих її місцевостях при виникненні ситуацій техногенного, природного характеру, у разі збройної агресії, чи загрози нападу, які призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства, або ж у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, що передбачає надання особливих повноважень відповідним органам з метою: відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності.

Відповідні поняття на перший погляд здаються всеохоплюючими, а задані ними рамки правового регулювання не є такими, що посягають на середовище багатоманітності властиве демократичним країнам.

Втім, основна ціль запровадження відповідних правових режимів полягає у відновленні стану який існував до виникнення обставин, які обумовили його запровадження, тобто повернення до стану правопорядку без загроз та без відповідних особливих повноважень, якими наділяються компетентні органи.

Одна з причин, через які надзвичайні правові режими вводяться не безстроково полягають в тому, що особливі повноваження та можливості, які надаються, часто дозволяють нівелювати інші стримуючі інструменти, якими пронизана правова система, заради збереження повноти контролю та управління. Особлива процедура, яка потребує голосування за Указ Президента Парламентом, є символом консолідованої згоди суб'єктів, які є представниками суверена, обраними на всенародному голосуванні у демократичний спосіб, яка відображає узгоджене призупинення того типу правопорядку, який є базовим, заради відвернення загроз та подальшого повернення до нього, тобто до стану нормальності.

Водночас, онтологічний аналіз подій новітньої історії України дозволяє вийти за межі формально юридично визначеного поняття, при відслідковуванні взаємозв'язку між зміною правопорядку та запровадженням відповідних обмежень.

Так, 3 березня 2022 року Кримінальний кодекс України доповнено статтею 436-2, якою передбачено відповідальність за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році. Для цілей статті важливо акцентувати увагу на визначенні законодавцем періоду існування в просторі і часі збройної агресії, а саме: з 2014 року. Водночас визначення моменту початку збройної агресії не співвідноситься із запровадженням надзвичайного правового режиму, з точки зору дотримання принципу законності, що відбулось за фактом на підставі Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженого № 2102-ІХ від 24.02.2022.

Події 2014 року, які передували збройній агресії Російської Федерації проти України, з позиції застосування правових інструментів у реакції на обставини був не бездоганим. Хоч формально він відбувався без запровадження надзвичайних правових режимів, однак фактично, держава перебувала у надзвичайному стані в його науково-теоретичному розумінні та відбулось нове упорядкуванням правопорядку.

Дотримуючись формально-юридичного підходу, принципів верховенства права, поділу влади, системи стримувань та противаг, у забезпеченні правопорядку, найбільш складним є надання оцінки процесу прийняття Верховною Радою України законопроект «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» [19]. В пояснювальній записці до нього зазначалось, що Рішенням Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010 щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (далі – Закон № 2222) [20] його було визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), у зв'язку з порушенням конституційної процедури його розгляду та прийняття. В абзаці четвертому пункту 6 мотивувальної частини вищезгаданого Рішення Конституційний Суд України сформував позицію, відповідно до якої визнання неконституційним Закону № 2222 у зв'язку з порушенням процедури його розгляду та ухвалення означає відновлення дії попередньої редакції норм Конституції України, які були змінені, доповнені та виключені Законом № 2222. Вказане, автором законодавчої ініціативи, було запропоноване до визнання як необґрунтованого, помилковим, та з огляду на зазначене, виникла нагальна потреба відновлення дію редакції положень.

З точки зору законності та принципу поділу влади і системи стримувань та противаг, Парламент, голосуванням за законопроект скасував Рішення Конституційного Суду України, що протирічить положенням статті 150 Конституції України в частині остаточності та неоскаржуваності. Трохи більше 10 хвилин знадобилось народним депутатам для зміни Основного Закону. Водночас, використання поняття «поновив» замість «змінив», начебто дозволила, уникнути необхідності проходження процедур визначених розділом XIII основного Закону, без обговорення, без висновків Комітетів ВР України.

Як зазначає Бориславська О.М.: «У випадках значного відхилення від конституційних засад правління, узурпації влади чи державного свавілля конституція не виконує цієї місії (верховенства), утворений на її основі правопорядок суперечить праву, а тому народ може скористатися своїм природним правом на опір... кваліфікувати події 21 листопада 2013 року – лютого 2014 року (Революція Гідності) з урахуванням їхніх причин, передумов, змісту і спрямованості як реалізацію Українським народом права на опір свавільній владі [21, с. 52–54].

Мотиви відповідного голосування не лише правові, а скоріше відображають ту суспільно-політичну та правову реальність, яка носила надзвичайний характер. Редакція Конституції, чинна до моменту голосування за законопроект у статті 112 передбачала, що у разі дострокового припинення повноважень Президента України виконання обов'язків покладається на Прем'єр-міністра України. У свою чергу, стаття 114 КУ визначала, що Прем'єр-міністр України призначається Президентом України за згодою більше ніж половини від конституційного складу Верховної Ради України. На момент розгляду законопроект в.о. прем'єр міністра України був Арбузов С.Г., і можливість його зміни більшістю Верховної Ради України унеможливлювалась в силу того, що відповідне рішення приймав Президент.

Водночас, варто зазначити, що фактичне запровадження попередньої редакції Конституції України відбувалось не на підставі прийнятого та згаданого вище закону, а на підставі постанов Верховної Ради України, до набуття чинності відповідним Законом. Так, постановою ВРУ від 22 лютого 2014 року № 750-VII [22] було визнано такими, що є чинними на території України положення Конституції України, прийнятої на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII. Далі, 22.02.2014 року Верховна Рада України Постановою № 757-VII, встановила юридичний факт, що Президент України В. Янукович у неконституційний спосіб самоусунувся від здійснення конституційних повноважень, є таким, що не виконує свої обов'язки та призначити позачергові вибори Президента України на 25 травня 2014 року.

На той момент, на підставі постанови № 750-VII було відновлено Конституцію, у якій стаття 112 передбачала, що разі дострокового припинення повноважень Президента України, виконання обов'язків Президента України покладається на Голову Верховної Ради України. А стаття 114 Конституції передбачала, що Прем'єр-міністр України призначається Верховною Радою України за поданням Президента України.

Наступного дня постановою № 764-VII від 23.02.14, з урахуванням раніше прийнятої постанови про те, що В. Янукович самоусунувся від виконання конституційних повноважень, Верховна Рада України поклала на Турчинова О.В. виконання обов'язків Президента України.

Таким чином, формально покладання 23.02.2014 обов'язків Президента на Голову Верховної Ради України відбулось на підставі статті 112 Конституції України, яка, якщо послуговуватись порядком набуття чинності Законів, набула чинності лише 02.03.2014 року, оскільки за даними порталу Верховної Ради України, зазначений документ було повернуто з підписом Президента 01.03.2014, тобто підписав його вже сам Турчинов О.В. у статусі виконувача обов'язків Президента. Таким чином, відбулася ситуація за якої відновлення Конституції за фактом відбулось не на підставі Закону, а на підставі Постанови, яка наділила спікера повноваженнями Президента.

З точки зору положень статті 6 Конституції України, відповідно до якої органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України, описані вище події явно не можна назвати бездоганними. Як зазначає Джорджо Агамбен: «...з технічного погляду специфічний ефект надзвичайного стану є це не стільки змішання влади, на якій досі дуже наполягали, скільки ізоляція «сили закону» від закону. Ця ізоляція визначає такий «стан закону», в якому, з одного боку, норма перебуває в дії, але не застосовується (не має «сили»), а з іншого — акти, які не мають значущості закону, знаходяться у цьому стані «силу» [23, с. 113-114].

Водночас, якщо поглянути на них з позиції надзвичайних обставин, які в історії України викарбувані як Революція Гідності, можна констатувати, що формально-юридичний підхід був вторинним для фіксації факту зміненого правопорядку.

Наукова думка по різному описує стан, за якого існуюча правова система припиняє бути директивною до визначення дій як таких що є законними, чи незаконними, схожі формулювання можна знайти у Джона Лока, який зазначав: «Кожен, хто використовує силу без права, як і кожен у спільноті, хто використовує її незаконно, протиставляє себе тим, проти кого він її використовує. У цьому стані війни всі попередні зв'язки анулюються, всі попередні права нівелюються, а кожен дістає право захищати самого себе і протистояти агресорові [14, с. 301]. Шарль Монтеск'є, також згадує про надзвичайні повноваження, які можуть бути необхідні для того, щоб повернути порядок у республіку. Його думки в даному контексті розвиваються з огляду на можливі зловживання надзвичайними повноваженнями: «У республіці громадянин, що заволодів надзвичайною владою, має значно більші можливості зловживати нею, оскільки тут він не зустрічає жодного супротиву зі сторони законів, які не передбачили цієї обставини. Виключення з цього правила допустиме лише в тому випадку, коли сам державний лад є такий, що потребує посади, пов'язаної із надзвичайною владою. Таким був Рим з його диктаторами, такою була Венеція зі своїми державними інквізиторами, це страшна влада, насильницьким шляхом повертаючи державу до втраченої свободи [15, с. 18-19].

Так, законодавство, яке регламентує надзвичайні правові режими, про яке йшлося вище, визначає, що вони виникають як наслідок певних обставин дійсності, які потребують особливих організаційних заходів та повноважень для відновлення попереднього стану унормованості. Аналіз подій 2014 року, дає можливість стверджувати, що особливий правовий режим не запроваджувався. Однак, чи це змінило сам факт існування в часі і просторі надзвичайного обставин, як складової дійсності, які змінили правопорядок в країні? Відповідь очевидна. Будь-який алгоритм дій, пов'язаний зі зміною Уряду, прийняттям та підписанням Законів, після покидання території України Януковичем В.Ф., не відповідав би статті 6 Конституції України. Його відсутність, при цьому, не підпадає під жодну із підстав дострокового припинення повноважень, а відповідно і можливості набуття повноважень виконувача обов'язків Прем'єр Міністром України. Таким чином, зіткнення права і дійсності сформувало фактично вакуум у якому відносини, що виникли не були урегульовані.

У своїх працях, Карл Шмітт, зазначає, що: «Суверен, — це той, хто приймає рішення про надзвичайний стан. Виключний випадок може бути описаний як випадок крайньої необхідності, загрози існуванню держави, чи щось на це схоже, але не може бути описаний фактологічно. Тільки цей випадок актуалізує питання про суб'єкта суверенітету, тобто питання суверенітету взагалі... Суверен стоїть поза нормами діючого правопорядку і все ж належить йому, оскільки він компетентний вирішувати, чи може бути у цілому призупинена дія конституції» [24, с. 8-9].

В межах дослідження вдалось продемонструвати, що взаємовідносини між гілками влади та Президентом, правопорядок як такий, в силу надзвичайної ситуації було втрачено. Відповідно всі подальші дії, знаходились поза межами правового регулювання, порядок здійснення якого для цієї ситуації просто був відсутній. Таким чином, з очевидного правового хаосу здійснювалось

упорядкування нового правопорядку, з використанням певного порядку чи імітацією процедур близьких до законодавчих, але не них самих. З даного приводу доречно привести іншу цитату Карла Шмітта: «Існування держави у даному випадку демонструє свою безперечну першість на ділі по відношенню до існування норми права. Рішення позбавляються від будь-якої нормативної обмеженості і стають у власному сенсі слова абсолютними. ... Не існує норми, яка б могла бути застосована до хаосу. Мусить бути встановлений порядок, для того, щоб мав сенс правопорядок» [24, с. 14-15]. Аналізуючи природу надзвичайного стану Агамбен приходиться до висновку, що її можна розглядати через призму поняття крайня необхідність, яке виключає проблему з легітимністю: «Крайня необхідність - це не джерело закону, і вона не зупиняє його дію у власному розумінні цього слова; вона обмежується тим, що виводить одиничний випадок із зони буквального застосування норми: «Той, хто в ситуації крайньої необхідності діє проти тексту закону, судить не про закон як такий, але про окремий випадок, при якому буква закону не обов'язково дотримуватися», зазначає він [23, с. 19-20].

Таким чином, надзвичайні правові режими, можуть бути як такі, що запроваджуються дійсно на підставі узгодженої позиції Глави Держави та законодавчої гілки влади, шляхом голосування за відповідний Указ, а можуть бути і такими, самі призводять до зміни стану правопорядку, формуючи його по новому, адже самі надзвичайні обставини існують не зважаючи на їх формальне визнання, а відповідно право виступає тут вже лише засобом фіксації нового стану, яке лише формально оглядається у минуле. У «Політичній теології», через концепт Отто фон Гірке про теорію товариств, Шмітт вказує: «При революційних змінах конституції очевидний розрив у праві, порушення безперервності права, яке може бути етично необхідним чи історично виправданим; але розрив у праві залишається. Утім це можна вилікувати і набути унаслідок юридично обґрунтованого «за рахунок якогось задовільного для правосвідомості народу правового процесу», наприклад конституційної угоди чи всенародного голосування, чи завдяки освячуючій владі звички» [24, с. 28-29].

Висновки на підставі проведеного дослідження. Проведений аналіз подій 2014 року, за результатами виявлено, що попри відсутність запровадженого надзвичайного правового режиму, надзвичайні обставини, фактично дозволили змінити існуючу в Україні організацію публічної влади. Революція, яка стала матеріалізованим втіленням права на повстання, через фактичний надзвичайний стан в країні, не відновила, а встановила новий стан правопорядку, у порівнянні з тим, який існував на її початку. При тому, що легально визначені процедури внесення змін до Конституції були не бездоганні, легітимність самих дій, дозволила легалізувати новий правопорядок.

Водночас, науковці, говорячи про особливі правові режими, надзвичайні стани, воюючи демократію, завжди висловлюють занепокоєння, про те, що захистивши, чи установивши демократію, потрібно проявити відповідальність та вміння вчасно визначити той тонкий момент, коли мотиви захисту трансформуються у мотиви укріплення та концентрації влади.

Стирання порогу між демократією та абсолютизмом, в той момент коли надзвичайний стан стає правилом, а не виключенням є тим, що, як вважає, до прикладу Джорджо Агамбен, може стати парадигмою як сучасної політики, так і правопорядку. З огляду на це, подальші дослідження будуть зосереджені довкола генези надзвичайного стану, задля спростування чи підтвердження гіпотези, що викликає занепокоєння щодо його можливого використання як управлінського засобу не на користь усталення демократичних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кузніченко С.О. Надзвичайні адміністративно-правові режими: зарубіжний досвід та українська модель: монографія. Одеса. 2011. С. 324.
2. Славко А.Н. Дисертаційне дослідження на тему «Типологія адміністративно-правових режимів». Харків. 2019 С. 265. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/items/e8559043-a997-472c-b188-2e5430ac0735>.
3. Барабаш Ю.Г., Барченко Г.В. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? *Право України*. № 1. 2023. С. 54–75.
4. Севрюков Д.Г. Перспективи суверенітету держави у постпандемічному світі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2021. С. 88–91. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2021/4.119-17>.

5. Севрюков Д.Г., Куцопал І.В. Історичний досвід захисту демократії у міжвоєнній Європі. *Соціологія права*. Випуск 1-2 (44-45). 2023. С. 113–117.
6. Марусяк О.В. Проблеми імплементації особливих правових режимів в Україні на прикладі введення воєнного стану в 2018 році. Центр політико-правових реформ. Retrieved from: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/Marusyak.-Problemy-implementatsiyi-osoblyvyh-pravovyh-rezhymiv.pdf>.
7. Ларченко М.О. Усталена демократія межі демократичної терпимості (світовий та український досвід). *Український часопис конституційного права*. 2021. № 2. С. 15–27. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.2.2021.2>.
8. Бориславська О.М. Демократія в умовах загроз національній безпеці. *Український часопис конституційного права*. № 2. 2017. С. 9-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukjourcoml_2017_2_4.
9. Бориславська О.М. Демократія на паузі? Співвідношення демократії з іншими конституційними цінностями в умовах війни. Конституція України та тріада європейських цінностей: погляд у світлі євроінтеграції: збірник матеріалів і тез міжнародної конференції. Київ. 2023. С. 204.
10. Грищук О.В. Конституційні цінності та принципи в рішеннях Конституційного Суду України: особливості в умовах воєнного стану та загроз національній безпеці. *Вісник Конституційного Суду України*. № 6. 2022. С. 96–106. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/library/gryshchuk_o.v._konstytuciyini_cinnosti_ta_pryncypy_v_rishennyah_ksu_2022.pdf.
11. Patrick Nitzschner. On militant democracy's institutional conservatism. *Philosophy and Social Criticism*. 2023. DOI: 10.1177/01914537221150462.
12. Invernizzi Accetti, Carlo, and Ian Zuckerman. «What's Wrong with Militant Democracy?». *Political Studies*. Vol. 65, no. 1. 2017. P. 182–199. DOI: 10.1177/0032321715614849.
13. Аврелій М. Розмисли. Наодинці з собою. Харків, 2023, С. 208.
14. Лок Джон. Два трактати про правління. Наш Формат. Київ. 2023. С. 312.
15. Charles De Secondat Montesquieu. *de L'Esprit Des Lois*. Kessinger Publishing. 2010, P. 672.
16. Carl Schmitt. *Legality and Legitimacy*. Duke University Press. 2004. P. 216.
17. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>.
18. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
19. Закон України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18#Text>.
20. Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10#Text>.
21. Бориславська О.М. Верховенство конституції чи верховенство права: деякі питання відновлення дії окремих положень Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. № 6. 2015. С. 48–57.
22. Постанова Верховної Ради України «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757-18#Text>.
23. Giorgio Agamben. *The Omnibus Homo Sacer*. Stanford University Press. 2017. P. 1336.
24. Carl Schmitt. *Political Theology. Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. University of Chicago Press edition. 2010. P. 116.